

NR 3 | 2022

RAPPORT

VALET DÄR KULTURKRIGET DOG

MARTIN RYNOSON (HUVUDREDAKTÖR),
MARIA ARKEBY, PAYAM MOULA, SALJA NEUHAUS,
JOHAN SJÖLANDER

tankesmedjan
TIDEN

ISBN: 9978-91-89117-32-7

© Tankesmedjan Tiden 2022

Text: Martin Rynoson, Maria Arkeby, Payam Moula,

Salja Neuhaus, Johan Sjölander

Grafisk form: Johan Resele

Tryck: M-kopia

Innehåll

1. Inledning	5
2. De åtta år som varit	7
2.1. Åtta år av kriser	7
2.2. Åtta år av socialdemokratisk politik	9
3. Valet i korthet	11
4. Förlorade Socialdemokraterna valet – och i sådana fall varför?	13
4.1. Värderings- eller intresseval?	14
4.2. Dagordning och reformagenda	14
5. Stod GAL mot TAN i valet 2022?	16
5.1. GAL/TAN i svensk politik	16
5.2. Håller förklaringsmodellen?	17
5.3. Var 2022 års riksdagsval verkligen ett GAL/TAN-val?	17
5.4. Det är migrationspolitiken, dumbom	18
5.5. Den politiska kartan utifrån värderingar och intresse	19
5.6. Identitet och erkännandets politik	21
6. Politiska vägval	22
6.1. En ny väljarbas	22
6.2. Att lära av andra	23
6.3. Vilka är vi till för och vad vill vi åstadkomma?	25
6.4. Vägen framåt	27
7. Slutsatser	29

1

Inledning

Att förstå och förklara högerpartiernas knappa seger i 2022 års allmänna val kan på en och samma gång tyckas både lätt och svårt.

Lätt, eftersom valet ägde rum efter två mandatperioder med socialdemokratisk statsminister, efter åtta år av tilltagande gängvåld som samhället inte lyckats stävja, mitt i ett läge med kraftigt höjda energi- och drivmedelspriser.

Svårt, eftersom valet blev så otroligt jämnt. Hade utfallet blivit några tusen röster till på något av partierna i Magdalena Anderssons tänkta regeringsunderlag, så hade den svenska arbetarrörelsen som med en enda stämma hyllat den oslagbara S-regeringen och partiets valstrategi.

Denna valanalys kommer inte att granska, kommentera eller recensera enskilda kommunikationsstrategier, partiutspel eller Twitterbråk. I stället kommer vi att vidta en bredare samhällsanalys och undersöka de väljarströmmar, samhällsförändringar, händelser och politiska vägval som lett fram oss till den nya politiska verklighet som Sverige vaknade upp till måndagen den 12 september.

Utifrån denna analys utkristalliserar vi några centrala vägval för den svenska arbetarrörelsen inför de kommande årens oppositionsarbete, och viktiga slutsatser och rekommendationer för framtiden.

Författarna till denna valanalys vill tacka Ellen Aguirre, Youbert Aziz och Jonatan Hermansson för genomläsning och synpunkter. Vi vill också framföra ett särskilt tack till Ellinor Eriksson och Daniel Johansson, som båda bistått med substantiella underlag.

Valanalysens slutsatser är följande:

- Det som kostade Socialdemokraterna valsegern var verkliga samhällsproblem som de S-ledda regeringarna inte lyckats åtgärda under de senaste två mandatperioderna.
- Valet 2022 ska inte huvudsakligen förstås som ett "GAL/TAN-val", utan tvärtom som ett val där högst påtagliga och materiella frågor stod i centrum.
- En rörlig och rörig tid kan vänta, med en historiskt svag regering och en impopulär statsminister. Socialdemokraterna bör vara en värdig men hård opposition mot högerblocket fram till nästa val och hela tiden vara beredda på att ta över regeringsmakten, om det parlamentariska läget plötsligt skulle förändras.
- Därutöver bör Socialdemokraterna förtydliga sitt uppdrag som varandes att åstadkomma ekonomisk rättvisa, till förmån för det stora folkflertalet, utifrån de orättvisor som vanliga människor upplever i sin vardag. Detta måste innefatta en rejäl politikutveckling, framför allt vad gäller den ekonomiska politiken.
- Socialdemokraterna bör inte låta sig luras in i högerblockets fällor genom att ta hård konflikt mot varje ny straffskärpning eller åtstramning av migrationspolitiken som regeringen Kristersson föreslår. Socialdemokraternas bör i stället ta konflikten mot ekonomiska orättvisor, nedskärningar och vinstjakt i välfärden, samtidigt som vi i konstruktiv anda utvecklar vår egen politik för ökad trygghet och minskad segregation.

2

De åtta år som varit

Vilket Sverige, och vilket socialdemokratiskt parti, var det som gick till röstbåsen den 11 september 2022? För att få en adekvat kontext till valet bör vi titta på de stora händelser som präglat politiken under de senaste åtta åren.

2.1. Åtta år av kriser

En redogörelse över de senaste två mandatperioderna blir till stor del en redogörelse över de många kriser som regeringarna Löfven I–III och Andersson I tvingades hantera:

- **2015 års flyktingkris**, då 163 000 människor tog sig till Sverige för att söka asyl, inte minst efter att Turkiet, och därefter Ungern, öppnat gränsen till EU. Sverige var långt ifrån det enda landet dit flyktingar sökte sig, men en rekordstor mängd asylsökande tog sig hit innan den S-ledda regeringen genomförde ett antal åtgärder för att strama åt flyktingmigrationen.
- **Terrordådet på Drottninggatan** den 7 april 2017, när den uzbekiska medborgaren Rakhmat Akilov med en lastbil körde på människor längs Drottninggatan i centrala Stockholm. Fem personer dog och ännu fler skadades, i det första stora islamistiska terrordådet på svensk mark.
- **Vågen av skogsbränder sommaren 2018**, som omfattade omkring 25 000 hektar skog. Under sommaren genomfördes ungefär 7 000 räddningsinsatser för att stoppa eldens spridning. Utöver att aktualisera klimatfrågan ledde skogsbränderna också till kritik mot själva hanteringen, särskilt avseende den bristande samordningen inom (den i huvudsak kommunala) räddningstjänsten samt bristerna i den kommunikationsutrustning som räddningspersonalen hade att begagna sig av.
- **Fortsatt förvärrat gängvåld efter valet 2018**. Antalet dödsskjutningar ökade och våldet tycktes bli grövre och grövre. Ett antal särskilt uppseendeväckande skjutningar, som avrättningen av småbarnsmamman Karolin Hakim, på öppen gata i Malmö i augusti 2019, fick politikområdet ”lag och ordning” att stiga som en raket på den politiska dagordningen.

- **Coronapandemin som bryter ut i början av 2020.** S-regeringen gjorde från början en poäng av att lyssna noga på expertmyndigheterna, inte minst Folkhälsomyndigheten. Många andra regeringar i Europa svarade på pandemin genom att i princip stänga ned sina respektive samhällen, medan Sveriges strategi utmärkte sig genom sin försiktighet: kraftiga restriktioner införs, men i stort fortsatte Sverige att fungera som vanligt, utan utgångsförbud eller liknande. Detta ledde i sin tur till stor kritik från högerpartierna mot regeringen, för tafatthet och bristande åtgärder. Stora brister inom äldreomsorgen ledde till att många äldre dog i början av pandemin, men i övrigt tycktes den svenska strategin fungera, i bemärkelsen att hålla nere dödstalen utan att åsamka för allvarliga skador på ekonomin eller allt för negativa effekter för exempelvis svenska elevers skolgång
- **Angreppskriget mot Ukraina.** I februari 2022 inledde Ryssland sitt olagliga angreppskrig mot Ukraina. Detta föranledde en förnyad säkerhetspolitisk debatt i Sverige, inte minst avseende landets alliansfrihet. Den finska regeringens förändrade inställning till Nato fick också stor betydelse här i Sverige. Efter en kortare intern dialog intog Socialdemokraterna en ny hållning i försvarsalliansfrågan och Sverige inlämnade tillsammans med Finland en ansökan om medlemskap i Nato. Som följd av detta tvingades Sverige förhandla med Turkiet, som varit tveksamma till att släppa in Sverige och Finland i försvarsalliansen, på ett sätt som i alla fall utåt fick det att framstå som att Sverige gjort eftergifter till Turkiet (inte minst vad gäller synen på den kurdiska minoriteten).
- **Inflation och skenande energipriser.** Rysslands krig mot Ukraina fick också andra, högst kännbara, effekter för Sverige och för de andra länderna i EU, inte minst vad gäller ökade energi-/drivmedelspriser, samt prishöjningar som ledde till reallönesänkningar för många svenskar. EU-systemet för handel med el innebar att priset på el ökade kraftigt i Sverige, trots att den svenska elproduktionen var stark, på grund av hög utländsk efterfrågan. De höga elpriserna ledde i sin tur till att kärnkraftsfrågan kraftigt ökade i betydelse i 2022 års allmänna val.

Utöver dessa större samhällskriser har de S-ledda regeringarna även behövt hantera åtskilliga kriser av mer parlamentarisk art. Dessa är inte lika bärande för valanalysen, men förtjänar ändå att nämnas i korthet:

- Svårigheterna att bilda en regering efter valet 2014, som efter dramatisk budgetvotering och hot om extraval ledde till den så kallade Decemberöverenskommelsen.
- Transportstyrelseskandalen 2017, som ledde till att två socialdemokratiska statsråd fick avgå.

- Den fortsatta parlamentariska oredan efter 2018 års riksdagsval, vilket ledde till relativt lång tid av övergångsregering och sedan resulterade i Januariavtalet med Centerpartiet och Liberalerna.
- Regeringskrisen sommaren 2021, där Stefan Löfven, som första svenska statsminister någonsin, fälldes i en misstroendeomröstning.
- Budgetnederlaget i slutet av samma år, som ledde till att Miljöpartiet lämnade regeringen.

2.2. Åtta år av socialdemokratisk politik

En redogörelse över de åtta gångna åren skulle dock vara inkomplett utan en genomgång av de socialdemokratiska satsningar och reformer som regeringarna Löfven och Andersson verkställt. Några av de viktigaste exemplen är:

- Ökad sysselsättning och positiv utveckling på arbetsmarknaden, inte minst i samband med grön nyindustrialisering i norra Sverige. Över 100 000 fler anställda i välfärden.
- Stora satsningar på välfärden, inte minst under pandemin, genom såväl riktade satsningar (på exempelvis äldreomsorg, skola och psykiatri) som höjningar av generella statsbidrag.
- Införandet av ett klimatpolitiskt ramverk, med klimatlag och klimatmål för att bli världens första fossilfria välfärdsland och för att nå nettonollutsläpp av växthusgaser till 2045.
- Avskaffandet av Lex Laval, så att svenska kollektivavtal kan krävas vid svenska arbetsplatser.
- Stora satsningar på att få in nyanlända på arbetsmarknaden, vilket markant minskade genomsnittstiden det tar från att en nyanländ kommer till Sverige och att han eller hon har egen försörjning.
- Ett nytt system för korttidsarbete infördes, vilket räddade många jobb under pandemin.
- Riktade satsningar för att höja pensionärers disponibla inkomst. Särskilt kan trygghetspensionen som riktar sig till grupper som inte orkar arbeta högt upp i åldrarna nämnas. Minskad skatteflyfta mellan löntagare och pensionärer.
- Höjd A-kassa, efter regeringen Reinfeldts kraftiga nedskärningar av arbetslöshetsförsäkringen.
- Förbättringar av sjukförsäkringen, bland annat avseende 180-dagarsregeln ("stupstocken").

- Satsningar på fler bostäder, inte minst hyresrätter, genom bland annat investeringsstödet för hyresbostäder och bostäder för studerande, vilket resulterade i viss ökning av byggtakten.
- Höjt underhållsstöd.
- Viss höjning av barnbidraget (200 kronor), efter många år utan uppräknig.
- Ny samtyckeslagstiftning, höjda straffa för grov våldtäkt och grov miss-handel, stärkt skydd mot trakasserier. Skärpta påföljder för överträdelse av kontaktförbud, nya bestämmelser för att stärka skyddet mot tvångsäkten-skap och barnäktenskap.
- Stor satsning på att utbilda fler poliser, med bland annat två nya polishög-skolor, samt utökade möjligheter för polisen att vidta datalagring, över-vakning och avlyssning. En lång rad av straffskärpningar (fler än 60) och nya brottsrubriceringar.
- Återinförandet av allmän värnplikt samt stora satsningar på återupprust-ning av det militära och civila försvaret.
- En tredje reserverad så kallad pappamånad införs i föräldraförsäkringen.
- Förslag om den så kallade familjeveckan (aldrig införd), som innebär att arbetande föräldrar kan vara lediga när barnen inte kan vara i skolan.

3

Valet i korthet

Denna valanalys syftar inte till att ge en heltäckande, kronologisk redogörelse över valrörelsen, eller för den delen en uttömmande genomgång av all relevant data från valresultatet. Med det sagt finns det ett antal intressanta iakttagelser som är värda att nämna.

- Inför valet hade Socialdemokraterna pekat ut tre prioriterade områden: Segregationen med kriminalitet, välfärden med vinstfrågan och klimat-hotet kopplat till gröna jobb. I valrörelsen dominerade det första området, skolan diskuterades delvis medan högern lyckades göra klimathotet till en fråga om elförsörjning och kärnkraft.
- Sjukvårdsfrågan fick svagt genomslag i den nationella debatten, men på regional nivå spelade frågan en avgörande roll. I borgerligt styrda region Stockholm, där missnöjet pyrt bland såväl invånare som sjukvårdspersonal, ökade Socialdemokraterna med 6,7 procent. I Västernorrland ökade Sjukvårdspartiet med nästan 10 procent till 18,5. Samtidigt minskade S med 2,5 och V med drygt 4 procent.
- Den rakt motsatta utvecklingen skedde i Norrbotten, där Sjukvårdspartiets förtroende sjunker som en sten med 26,5 procentenheter till drygt 8, och S ökar med 12 procent. Värt att notera är att i dessa kraftiga förflyttningar lyckas inte KD vinna över förtroendet från väljarna i någon större utsträckning, trots att sjukvården varit en av Kristdemokraternas profilfrågor. I Stockholm ökar man med 1 procent, i Norrbotten med blygsamma 2,7 procent trots sjukvårdspartiets dramatiska tapp och i Västernorrland tappar KD svagt
- Bland förstagångsväljarna var stödet för högerblocket mycket starkt.
- Vänsterpartiets försök att ändra sin image för att appellera till manliga arbetarväljare på landsbygden gav ingen märkbar utdelning i valresultatet.
- För första gången på 43 år blev Moderaterna inte det största högerpartiet i riksdagen.

- Centerpartiet backade mest av riksdagens partier. Särskilt förlusterna på lands- och glesbygd är anmärkningsvärda.
- De flesta som bytte parti gjorde det inom respektive regeringsalternativ, även om vi också ser ett lika stort flöde från S till SD som från M till S, på 8 procent vardera.
- Liberalerna har gått ifrån att vara näst största parti bland kvinnor i 2002 års val med 16 procent, till att i dag vara det minst populära partiet i samma grupp, med 4 procent i årets val.
- De senaste tre valen har Socialdemokraternas starkaste valdistrikt legat i storstadsområden (i regel i invandratäta förorter). I år återfinns de i Borlänge, Borås och Piteå.
- Nyans, med sina 28 000 väljare, har av allt att döma haft ytterst marginella effekter på valutgången.

I kapitel 6 kommer vi att ägna särskild uppmärksamhet åt hur Socialdemokraterna under de senaste 20 åren tappat en stor del av sina arbetarväljare till Sverigedemokraterna, vilket bidragit till en ordentligt förändrad väljarbas för S.

4

Förlorade Socialdemokraterna valet – och i sådana fall varför?

Förlorade Socialdemokraterna 2022 års allmänna val?

Det är inte en helt enkel fråga. Partiet gick fram, efter åtta år av tungt regerande under svåra förutsättningar. Runt om i landet vanns många segrar på lokal och regional nivå. En på många sätt imponerande insats. Men vi väljer ändå att svara ja på frågan. Socialdemokratin bör välja att betrakta valet som en förlust, av följande skäl:

- Resultatet räckte inte för att kunna bilda en S-ledd regering.
- Stora väljargrupper som borde se Socialdemokraterna som sina företrädare valde i stället att vända partiet ryggen.

Svensk arbetarrörelse kan omöjligen vara nöjd med detta.

Det innebär inte att allt med den socialdemokratiska valrörelsen var dåligt, eller att motståndarna gjorde allt rätt. Med endast cirka 50 000 rösters skillnad hade valet lika gärna kunnat gå åt andra hållet. Men det finns anledning att dra slutsatser av att det inte gick bättre, att lära av det som hänt. Och det finns anledning att tro att potentialen för socialdemokratiska valframgångar är betydligt större än så här.

Analyserar vi valet på det sättet är vår slutsats att det som kostade socialdemokratin valsegern 2022 var verkliga och högst påtagliga samhällsproblem. En majoritet av väljarna ansåg att landets utveckling går åt fel håll, och höll S-regeringen ansvarig för eskalerande skjutningar och en allt grövre våldsbrottslighet, för skenande elpriser och inflation, för en djup segregation som polariserat samhället.

Det fanns såklart mycket som drog väljare åt andra hållet. I Magdalena Andersson hade partiet en ny partiledare som väckte förtroende och entusiasm. På många sakpolitiska områden stärkte partiet sitt förtroende. De stora väljarförlusterna

gjordes ju inte av socialdemokratin själva utan av andra partier på samma sida om blockgränsen.

Men valet blev ändå i slutändan ett missnöjesval, och missnöjet kostade socialdemokratin regeringsmakten. Det finns ingen poäng med att blunda för detta.

4.1. Värderings- eller intresseval?

Vi kommer senare i denna rapport att argumentera för att 2022 års allmänna val kan ses som kulturkrigets död. Mer kulturradikala krav på den mer progressiva skalan lyste med sin frånvaro. Medelklassen på Södermalm i Stockholm röstade entusiastiskt på en Magdalena Andersson som viftade med svenska flaggor och lovade hårdare tag mot brottsligheten.

Det innebär inte att värderingsskillnader inte finns, eller att de är helt frånvarande i debatten. Iakttagelsen handlar snarare om att det finns bättre sätt att förstå väljarna när de kommer till ett skarpt val. Fysisk trygghet från brott, oro över att kunna betala räkningarna eller bo kvar när bensinpriset gick upp, tycktes vara viktigare.

Samtidigt tycks också motstånd mot SD ha varit en drivande fråga för många väljare. Mot slutet av valrörelsen lade också S ökat fokus på detta, genom exempelvis presskonferenser där Sverigedemokraterna beskrevs som en säkerhetspolitisk risk. Ett av målen torde ha varit att driva bort väljare från Liberalerna genom att varna för SD-inflytande. Det är också tveklöst så att det finns – och fanns – all anledning för att varna för SD. Det handlar om partiets extrema rötter men än mer om dess människo- och demokratisyn i dag.

Slutsatsen av detta bör inte vara att det är fel att försvara den liberala demokratin och dess värderingar. Tvärtom. Däremot vinns inga val enbart på den arenan. Det krävs också en konkret politik med lösningar på materiella problem i vanligt folks vardag, som också finansieras fullt ut. Här saknades reella konflikter som gynnade Socialdemokraterna.

4.2. Dagordning och reformagenda

Många har konstaterat att den mediala och politiska dagordningen under valrörelsen gynnade högern. Det finns två felslut man kan dra utifrån detta, som pekar åt varsitt håll.

Det ena är att socialdemokratin borde ha undvikit att förhålla sig till den dagordning som var aktuell, exempelvis gällande skjutningar. Vi menar att det sannolikt inte hade fungerat att bara prata om helt andra saker utan att erbjuda svar på de frågor som väljarna själva upplevde som viktigast.

Det andra är att den politiska dagordningen inte går att påverka alls, eller ens förhålla sig till på andra sätt än det som för tillfället är legio. Det är heller inte sant. Att kärnkraftsfrågan blev så stor går exempelvis inte att förstå utan att analysera hur olika aktörer under lång tid lyft fram den och presenterat kärnkraft som svaret på såväl klimatkris som prisökningar.

Socialdemokratin gjorde ett aktivt försök att faktiskt ändra dagordningen, genom att lägga mycket kraft på frågan om vinst-i-välfärden, i synnerhet på skolans område. Det finns starka bevis för att den socialdemokratiska positionen i frågan har ett brett folkligt stöd. Däremot letade den sig inte upp till topppositionerna bland vilka frågor väljarna tyckte var viktiga vid valögonblicket. Samma sak gällde exempelvis pensionerna, där Socialdemokraterna la tydliga förslag för att stärka dem med fokus på vanliga löntagares villkor (framför allt under hösten 2021). Inte heller det blev en stor fråga i valrörelsen.

När man bedömer Socialdemokraternas försök att flytta dagordningen därvidlag, är det värt att notera att partiet inte gick till val på några större reformer av familjeveck- eller maxtaxakarakter. Tvärtom var det en rätt försiktig agenda som, med bara några dagar kvar till valet, presenterades i valmanifest och utspel. Det finns naturligtvis argument för detta. I ekonomiskt och socialt oroliga tider kan vidlyftiga löften framstå som oansvariga. Inför ett komplicerat parlamentariskt läge kan det vara komplext att ha en alltför in-tecknad reformagenda redan inför valet.

Samtidigt innebar detta att valkampanjen utspelade sig i hög utsträckning på bortaplan. Detta ska inte förstås som ett främst kommunikativt problem. Det handlar heller inte om att enbart läsa opinionen i valrörelsens slutfas, det gjorde socialdemokratin relativt framgångsrikt. Frågan om att sätta dagordning är framför allt politisk. Det handlar om att identifiera och definiera konkreta samhällsproblem och sedan presentera trovärdiga lösningar på dem. Gärna i väldigt god tid före valdagen.

5

Stod GAL mot TAN i valet 2022?

Traditionellt förstås svensk politik enligt en vänster-högerskala, där vänstern är för ökad jämlikhet, utbyggd välfärd, högre skatt et cetera, medan högern snarare vill sänka skatter, lägga mer ansvar på individen och låta marknaden styra. Inom statsvetenskapen, och i den politiska debatten i stort, har det under några års tid argumenterats för att detta sätt att förstå politik blir mindre och mindre relevant. En populär modell för att förstå det nya landskapet är att komplettera vänster-högerskalan med vad forskarna Hooghe, Marks & Wilson kallade GAL/TAN där GAL står för grön, egalitär och alternativ emedan TAN står för traditionell, auktoritär och nationalistisk.

Detta sägs exempelvis förklara fenomenet när arbetarväljare röstar mot sina egna materiella intressen och stödjer populistiska högerpolitiker (exempelvis en överklassknös som Donald Trump, född med silversked i mun). Det kan också ses som en förklaring till iakttagelsen om vänsterns brahminisering (att mitten-vänsterpartiernas väljarbas ändras från i huvudsak arbetarklass till högskoleutbildade/tjänstemän) som framfördes av exempelvis Thomas Piketty. Det bygger på grundanalysen att den traditionella arbetarklassen är mer radikal i ekonomiska och konservativ i värderingsmässiga frågor. Om partier till vänster ersätter radikalitet i fördelningspolitiken med radikalitet i kulturfrågor skulle det då även kunna förklara ett skifte i väljarbas, från arbetar- till medelklass.

5.1. GAL/TAN i svensk politik

Tanken är alltså att dessa uppsättningar värderingar blir viktigare och viktigare för att förstå hur människor röstar. Den debatten har också varit aktuell efter det senaste svenska valet. Exempelvis har det argumenterats för att detta var det första svenska valet där värderingsfrågorna uttryckt i GAL/TAN var viktigare än den traditionella höger/vänster-skalan. Det skulle i så fall kunna förklara en utveckling där arbetarklassen rör sig åt partier till höger, medan en mer högt utbildad medelklass går till den vänstra planhalvan. Detta fenomen är något vi kommer resonera mer kring i kapitel 6.

Ser vi till den politiska laguppställningen tycks detta intuitivt riktigt. Vänsterpartiet och Centerpartiet står långt ifrån varandra i de traditionella höger-vänsterfrågorna, men närmare när det kommer värderingarna, och stödde samma statsministerkandidat. I det högerkonservativa blocket åtminstone försökte Sverigedemokraterna framställa sig som närmast ett vänster- eller åtminstone mittenparti när det kommer till de sociala och ekonomiska frågorna men enades av en gemensam syn på exempelvis hårdare straff och skärpt migration, frågor som traditionellt räknas till TAN-perspektivet.

5.2. Håller förklaringsmodellen?

Regeringsfrågan tycks därmed, vid en första anblick, vara lättare att förstå ur ett GAL/TAN-perspektiv än ur ett traditionellt höger/vänsterdito. Samtidigt är det inte hela bilden. Spänningen var påtaglig mellan exempelvis Center- och Vänsterpartiet, utifrån synen på den ekonomiska politiken. Sverigedemokraterna tonade i olika uttalanden ner förväntningarna på partiets anspråk gällande till exempel A-kassan efter en valseger. Liberalerna knöt sig tydligt till det konservativa blocket men är ändå ett parti med tydliga GAL-drag.

Det finns också anledning att ifrågasätta GAL/TAN-skalan som teoretiskt begrepp och förklaringsmodell. Både från höger och vänster har olika typer av kritik framförts. Det finns olika varianter men ett drag i den kritiken skulle kunna uttryckas som argumentet att även positionering i GAL/TAN-frågor kan förstås utifrån något annat än rent värderingsmässiga eller psykologiska skillnader mellan väljare. Det innebär alltså att hur man förhåller sig till frågor som migration, brottslighet och bensinpriser naturligtvis kan ha med värderingar att göra (synen på mångkultur/invandrare, vad som är rättvisa straff, klimatfrågan) men det kan också ha mer materialistiska förklaringar (oro för hur segregation och brottslighet påverkar den egna livssituationen, hur kostnaden för bensinpriset påverkar det egna livsutrymmet, et cetera).

Denna typ av kritik pekar alltså på att det går att vara konservativ och miljö-engagerad, progressiv och för en stram migrationspolitik, och att GAL/TAN-skalans försök att kategorisera människor därmed helt enkelt leder tanken fel.

5.3. Var 2022 års riksdagsval verkligen ett GAL/TAN-val?

Det fanns slående få "kulturkrigsfrågor" i valkampanjen, det vill säga frågor med svag eller obefintlig bäring på det rent ekonomiska/materiella. Till dessa kulturkrigsfrågor brukar exempelvis räknas frågor om HBTQ-rättigheter, synen på jämställdhet mellan män och kvinnor eller inställningen till monarkin. Dyliga perspektiv sakades helt i valdebatten. Frågor som däremot gick framåt var sådant som energipriser och levnadsomkostnader. De väljare som gick till de partier som klassas som TAN bedömde tydligt att den egna privatekonomin

spelade stor roll för valet av parti (56 procent av SD:s väljare, 50 procent av Moderaternas väljare och 41 procent av Kristdemokraternas väljare)

Detta talar snarare för att mer materialistiska, privatekonomiska frågor borde spelat roll snarare än rena värderingsfrågor, åtminstone för väljare som röstade på det högerkonservativa blocket.

En helt central fråga i valrörelsen var dock kriminaliteten. Och att vara för hårdare straff ses exempelvis ofta som TAN. Men även där finns anledning att problematisera bilden. Är det verkligen rimligt att förstå oro över ett allt grövre gängvåld som att man nödvändigtvis hyser mer auktoritära värderingar? Det kan ju också ses som en ganska rimlig motreaktion på ett konkret samhällsproblem. Det materiella perspektivet blir ännu tydligare när vi kommer till energi- och drivmedelspriser. Kan det exempelvis vara så att oro för ökade bensinpriser beror mer på hur beroende man är av bil än på hur mycket man rent värderingsmässigt bryr sig om miljön och klimatet?

5.4. Det är migrationspolitiken, dumbom

En annan kritik mot GAL/TAN-skalan är att den egentligen bara är ett sätt att fånga upp spänningar kopplade till synen på migration och invandring, snarare än att de speglar någon allmänt konservativ lutning. Det finns starkt stöd för att hävda att den stora "TAN-frågan" i Sverige är just invandringen och att det även är migrationspolitiken som enskild sakfråga som drivit inte minst arbetarväljare till SD. Ser vi till debatten om kriminella gäng och dödsskjutningar visade valrörelsen 2022 upp en bred samstämmighet om att dessa frågor inte kan frikopplas från frågan om integration som i sin tur hänger samman med migrationspolitiken, inte minst de senaste decenniernas omfattande asylinvandring.

Vad det gäller det stora TAN-partiet – Sverigedemokraterna – är det uppenbart att migrationsfrågan fick stort fokus även denna valrörelse. Det är också den fråga där de tydligast sticker ut vad gäller väljarnas värdering av vilka som har den bästa politiken. Ska vi förstå vad som faktiskt hände finns därför anledning att gräva lite djupare i migrationsfrågans ställning i den svenska valrörelsen.

När det gäller själva migrationspolitiken går det att beskriva valrörelsen som spel mot ett mål. De partier som är för en mer generös migrationspolitik höll låg profil runt detta. Debatten handlade i stället mer om segregationen, och framför allt om hur den påverkar brottslighetens omfattning.

SD intog även här en radikal position genom att lyfta kravet på återvändande samt i form av uppmärksammade retoriska utspel, som till exempel det uppmärksammade Twitterinlägget om "återvändningståget" med "enkel biljett till Kabul". Här fanns också en konflikt, då inte minst Centerpartiet kontrade

genom att anklaga partiet för en rakt av rasistisk hållning. De inslag av kulturkrig som faktiskt förekom i valrörelsen var alltså snarare kopplat till frågan om hur många invandrare som Sverige ska ta emot, snarare än någon allmän kulturkonservativ (eller än mindre kulturradikal) resning.

En sida av detta är dock just rasismen. Ungefär en femtedel av väljarkåren har utländsk bakgrund. Inom LO-kollektivet än fler. Kärnan i den typ av etnonationalism som SD står för är att skilja på svenskar och svenskar beroende på varifrån man kommer, vilken religion man har, et cetera. Det finns starka – framför allt moraliska men även rent taktiska – skäl att vara hård mot den typen av uppdelning. Det är sedan länge en väl känd sanning inom arbetarrörelsen att när löntagarna splittras runt etniska konfliktlinjer förlorar hela kollektivet.

Väldigt lite talar för att svenskarna är ett särskilt främlingsfientligt folk. Samtidigt är det också så att den typ av retorik som SD använder sig av bidrar till att trigga rent rasistiska reaktioner och skapar ett osunt och destruktivt debattklimat. Olika former av diskriminering och rena våldshandlingar med främlingsfientliga motiv drabbar svenskar med någon form av invandrarbakgrund. Etnifieringen av politiken är den allvarligaste aspekten av det kulturkrig som fortfarande finns kvar.

Detta innebär inte att kritik mot vare sig hur migrationspolitiken är konstruerad eller hur integrationen fungerar är rasistisk i sig, lika lite som det är rasistiskt att vilja se krafttag mot exempelvis hedersförtryck, eller att tycka det är problematiskt att det finns bostadsområden i Sverige där nästan ingen har svenska som modersmål.

Återigen ser vi hur GAL/TAN-skalan är ett vanskligt verktyg för att kunna korrekt förstå och analysera samhället.

5.5. Den politiska kartan utifrån värderingar och intresse

Det finns en paradox när vi ser till 2022 års socialdemokratiska valrörelse. Ser vi till valresultatet följer det mönster vi kunde förvänta oss av ett GAL/TAN-val. Stora framgångar bland en urban medelklass och högutbildade, samtidigt som kräftgången i bruksorter och bland arbetarklass fortgick. Mot slutet av valrörelsen lades också kraft på att lyfta fram hotet från Sverigedemokraterna utifrån partiets bakgrund, dess rasism och demokratiska trovärdighet.

Men ser vi till strategin som den ursprungligen formulerades, går den snarare att beskriva som en mjuk form av vänster-TAN. Å ena sidan ett skärpt tonläge i framför allt vinst-i-välfärdsfrågan, å andra sidan en tuffare retorik runt kriminaliteten, integrationen och ett stort fokus på Sverige och någon form av patriotisk nerv i retoriken från inte minst statsminister Magdalena Andersson.

Socialdemokratin kunde alltså uppfattas ha en dubbel strategi i valrörelsen. En parlamentarisk som handlade om att hålla ihop en allians på motstånd mot TAN-högern, och en mer direkt väljarorienterad som handlade om att snarare neutralisera GAL/TAN och i stället lyfta in en vänster-högerdimension (i form av framför allt vinst-i-välfärden). I slutet av valrörelsen blev fokus också inriktad på att vinna över mer liberala väljare genom att peka på vilket inflytande för SD en röst på exempelvis liberalerna skulle innebära.

Vänsterpartiet valde, som vi konstaterade i avsnitt 3, en annan strategi: Att aktivt distansera sig från mer identitetspolitiska eller värderingsmässiga frågor och i stället fokusera hårt på en mer arbetarvänlig materialism. De försökte helt enkelt hålla sig borta från såväl GAL som TAN-axeln och i stället göra valet till en fråga om vänster-höger. Huruvida detta långsiktigt är en strategi med potential att lyckas är för tidigt att säga. Men i valet 2022 gjorde partiet ett svagt valresultat.

Samma sak kan också sägas om Centerpartiet, som gjorde precis tvärtom och hade en valrörelse intensivt fokuserad på värderingsdimensionen och som faktiskt var det enda parti i Novus sakägarundersökning från slutet av valrörelsen som inte förknippades med bästa eller ens näst bästa politik på något sakområde. Även de backade i valet.

Det enda parti som möjligen kan förstås som tydliga på GAL/TAN-skalan, och också gick framåt i valet, var Sverigedemokraterna. Samtidigt är de ett parti som alltmer lämnat sin uttalade "varken höger eller vänster"-position för att i stället tydligare knyta sig till det politiska högerblocket, även om SD höll fast vid kraven om a-kassan, lanserade förslag om tandvården och möjliggjorde höjd pension innan valet. Moderaterna och Kristdemokraterna anpassade sig till en sverigedemokratisk retorik i klassiska TAN-frågor som kriminalitet och invandring. Och de backade.

Vad vi kan se är alltså att GAL/TAN-skalan på många sätt faller samman. Det stora TAN-partiet allierar sig tydligare med de klassiska högerpartierna. Många av de klassiska kulturkrigsfrågorna trycks tillbaka gentemot mer närliggande frågor som rör människors ekonomi och faktiska livsvillkor. Till vänster överges mer GAL-lutande identitetspolitiska frågor för mer av ett klassiskt vänster- och klassperspektiv.

Så likaväl som vi kan beskriva valet 2022 som ett GAL/TAN-val kan vi i stället förstå det som GAL/TAN-skalans slutliga död.

5.6. Identitet och erkännandets politik

Människor är mer än sina plånböcker. Den amerikanska filosofen och feministen Nancy Fraser har försökt fånga detta genom att beskriva politik i termer av erkännande respektive omfördelning. Det innebär att politik inte kan reduceras till enbart en fråga om kronor och ören.

Även med en i grunden materialistisk analys är det uppenbart att det finns sådana dimensioner i politiken. Ofta hänger de samman med det materiella. Det går att hitta mer "identitetspolitiska" perspektiv på saker som kön, stad/land, klass, et cetera. Att vara arbetare är både att inneha en särskild ekonomisk relation, en viss roll i produktionen, men kan också vara något kulturellt.

Erkännandets politik handlar om att jämlikheten omfattar även denna mer "kulturella" sida. Vi kan se det när Kristdemokraternas ledare Ebba Bush talar om "hjärtlandet", i Jimmie Åkessons kepsar, Ulf Kristersson poserar med jaktvapen eller när Socialdemokraterna fångar upp det tyska begreppet "respekt".

Det materiella och det kulturella hänger som sagt ofta samman. Bilen är exempelvis både en livsnödvändighet och en livsstilsmarkör för många. Det höjda bensinpriset blir därmed både ett problem i kronor och ören och underblåser en känsla av att eliten i storstäderna föraktar ens egen person och identitet.

Flera av de grupper som vänt socialdemokratin ryggen går att förstå ur dessa dubbla perspektiv. Det handlar till exempel om unga, män, bruksorts- och förortsbor. Det går inte att förstå deras röstande som vare sig rent krasst materialistiskt eller rent kulturellt värderingsmässigt.

För socialdemokratin ligger den intressanta skärningspunkten mellan identitet och intresse i begreppet rättvisa. När grupper och individer upplever sig fördelade är den moraliska och politiska nerven just att det är orättvist. Detta kommer vi att återkomma till i nästa avsnitt.

6

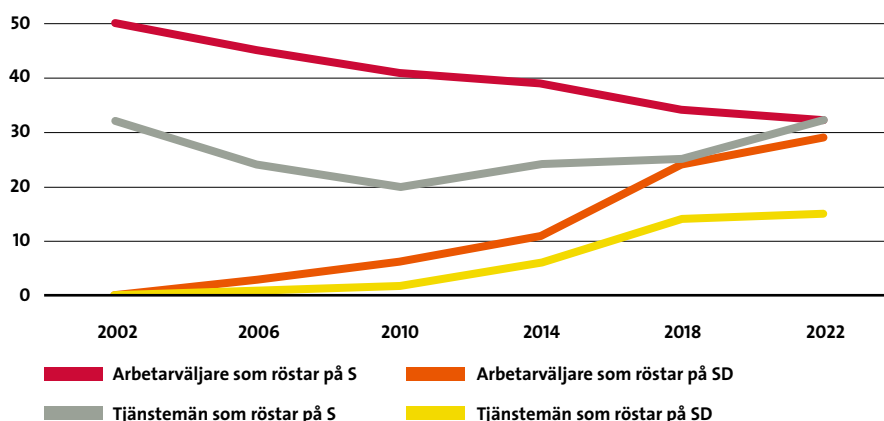
Politiska vägval

Tidigare i denna valanalys har vi konstaterat att Socialdemokraterna förlorade 2022 års allmänna val, och försökt besvara varför så blev fallet. Men vilka slutsatser ska vi dra av valförlusten och vilka vägval har den svenska arbetarrörelsen att ta ställning till inför de kommande årens oppositionsarbete?

6.1. En ny väljarbas

I 2022 års allmänna val blev Socialdemokraterna för första gången någonsin lika starka bland tjänstemän som bland arbetare, med 32 procent av respektive väljargrupp (det vill säga, bland respondenter som identifierar sig själva som tjänstemän respektive arbetare). Så har det inte alltid sett ut. I grafen nedan framgår väljarstödet för Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna, bland arbetare och tjänstemän, under de senaste sex valen, enligt SVT:s vallokalsundersökningar:

Röstandel för S resp. SD bland arbetare resp. tjänstemän

Värt att notera är att Socialdemokraterna inte attraherar fler tjänstemän i dag än för 20 år sedan. Uppgången under de senaste tre valen är snarare än långsam återhämtning efter de stora tapp som Socialdemokraterna gjorde under Reinfeldt-

åren. Att partiet nu är större bland tjänstemän än bland arbetare handlar således om att färre och färre arbetare röstar på Socialdemokraterna

Utvecklingen går mot att de väljare som röstar på partier till vänster i allt högre utsträckning är kvinnor, har högskoleutbildning och bor i storstad, medan högerpopulistiska partier attraherar män, väljare på landsbygden och de med arbetaryrken. Som vi konstaterade i avsnitt 5 följer detta i stor utsträckning den trend som länge varit rådande i andra länder i västvärlden.

Denna trend, med Socialdemokraternas förändrade väljarbas, föranleder två viktiga frågor, som inte i grunden handlar om opinionsmätningar, vallokalsundersökningar eller mandatfördelningen i parlamentariska församlingar. Nej, våra frågeställningar bör snarare vara av en mer grundläggande och principiell natur: Vilka är vi till för? Vad är det viktigaste vi vill åstadkomma?

Först när vi besvarat de frågorna har vi den måttstock vi behöver för att kunna utvärdera möjliga vägar framåt för Socialdemokraterna efter valförlusten 2022.

6.2. Att lära av andra

Den ovan beskrivna trenden, som nu resulterat i en högerkonservativ regering i Sverige, är alltså inte unik för vårt land. Har andra mittenvänsterpartier stött på liknande utmaningar i andra länder, så bör de rimligtvis ha tillskansat sig erfarenheter och insikter som är relevanta även för Socialdemokraterna avseende de vägval som vi nu står inför.

Beskrivningen nedan blir till sin natur något schematisk. Verkligheten är naturligtvis för komplex för att kunna delas in i separata och tydligt avgränsade kategorier. Dessutom finns högst betydelsefulla variationer mellan länderna vad gäller exempelvis demografi, samhällsproblem, politiskt landskap och historiska erfarenheter. Med det sagt menar vi att det finns fyra huvudsakliga spår som olika delar av den västerländska vänstern anammat.

	Modern vänster	Klassisk vänster	Ansvarstagande centrist	Vänsterpatriotism
Vilka är vi till för?	Den urbana medelklassen, prekariatet och minoriteter	Arbetarklassen	Den breda medelklassen	Folket
Vad vill vi åstadkomma?	Generös invandring, offensiv klimatpolitik och mer progressiv politik	Större ekonomisk omfördelning	Pragmatism och stopp för högerpopulism	Liten invandring och mer ekonomisk omfördelning
Exempel	(Delar av) franska Socialistpartiet	Jeremy Corbys Labour	"New Labour", Macron	Danska socialdemokrater, "Blue Labour"

Anhängare av den *moderna vänstern* betonar gärna klimathotet som vår tids största utmaning. De värnar utsatta minoriteter och mänskliga rättigheter. De hävdar att verkligheten har förändrats - att dagens "arbetarklass" (definierat som "den samhällsgrupp som är mest förtryckt") inte huvudsakligen utgörs av manliga industriarbetare. Den nya "arbetarklassen" utgörs i stället till stor del av kvinnor, utrikesfödda, unga, människor i kreativa yrken och alla med osäkra anställningar; prekariatet. Genom att föra en tydlig politik för jämställdhet och HBTQ-rättigheter, mot klimatutsläpp och för en human migration - i kombination med ekonomisk rättvisa - så vill den moderna vänstern mobilisera och vinna en bred koalition av människor. En svaghet med denna inriktning är att det tycks svårt att, på grundval av de disparata samhällsgrupper man säger sig stå upp för, bygga en tillräckligt stor väljarkoalition för att vinna val och därigenom kunna förverkliga den önskvärda politiken. Ett exempel på förespråkare av denna inriktning är den franska vänstertankesmedjan Terra Nova, som står Socialistpartiet nära.

Anhängarna till den *klassiska vänstern* pekar gärna på ökad ojämlikhet och växande klassklyftor som det viktigaste att ta strid mot. De menar att de senaste decenniernas socialdemokratiska mittenorientering har orsakat förlusten av många arbetarväljare; såväl den mer "nyliberala" ekonomiska politiken som det större fokuset på kultur- och värderingsfrågor. Därför, menar de, bör arbetarrörelsen återgå till en traditionell omfördelningspolitik. Den klassiska vänsterns anhängare menar att det bästa sättet att vinna tillbaka arbetarväljare från högerpopulistiska partier är att helt enkelt prata om andra saker - söka konflikt i klassiska höger-vänsterfrågor som pensioner, a-kassa och välfärd - och därvidlag förändra den politiska dagordningen. Ett problem som präglar denna inriktning är att det tycks väldigt svårt att runda oönskade frågor som står högt på dagordningen (exempelvis frågan om brittiskt utträde ur EU eller växande gängkriminalitet) genom att bara "prata om något annat". Detta är något som inte minst Jeremy Corbyns Labourparti (ett exempel på denna "klassiska vänster") fick erfara i det brittiska parlamentsvalet 2019.

Ansvarstagande centrister är i stor utsträckning teknikoptimister som värnar internationella samarbeten, etablerade institutioner och vederhäftig expertis. De menar att samhället och klasstrukturerna har förändrats: Den gamla arbetarklassen minskar i storlek samtidigt som medelklassen blir större. Samtidigt funkar inte de gamla (ekonomiska) vänsterlösningarna på dagens samhällsproblem, i huvudsak på grund av globaliseringen. I stället förordar de en pragmatisk mittenpolitik, där huvudfienden är högerpopulister vars "enkla lösningar" hotar stabiliteten i samhället. Det stora problemet för denna inriktning (exemplifierade av bland andra den franska presidenten Emmanuel Macron och hans parti Renaissance) är att även om kampen mot ytterhögern är lovvärd, så blir resultatet i allt för hög utsträckning ett försvar av status quo, som i sin tur gör

det svårare att åtgärda de ekonomiska-strukturella grundorsakerna till att väljarna efterfrågar högerpopulism och ”enkla lösningar”.

Vänsterpatrioter fokuserar på vanligt folks villkor, kampen mot klassamhället och segregationen. Deras främsta målsättning är jämlikhet och nationell gemenskap. De menar att en omfattande invandring av människor med låga arbetsmarknads-kvalifikationer spär på segregation och utanförskap och bidrar till att söndra solidariteten och den mellanmännsliga tilliten. För att stoppa eller reversera väljarflödet från socialdemokratin till högerpopulismen krävs en rejäl åtstramning av migrationspolitiken, en mer omfördelande ekonomisk politik och att ”folkets”/den traditionella arbetarklassens villkor prioriteras. Att – i likhet med exempelvis Danmarks socialdemokrater eller den brittiska Blue Labour-falangen – välja denna väg för dock med sig risker. Med en omläggning av migrationspolitiken (och, i Danmarks fall, i synen på de högerpopulistiska partierna) kan man tappa många progressivt sinnade väljare i jakten på att återerövra de arbetare man förlorat högerut, och förorsaka stora interna splittringar som kan försvaga den egna rörelsen.

6.3. Vilka är vi till för och vad vill vi åstadkomma?

Hur bör svensk socialdemokrati och arbetarrörelse då ställa sig till de ovan stipulerade frågorna om vilka vi är till för och vad vi vill åstadkomma?

Tankesmedjan Tiden menar att Socialdemokraterna är till för det stora folkflertalet: För alla de vanliga löntagare, pensionärer, skolelever och studenter som utgör den stora majoriteten av Sveriges befolkning. Detta innebär en koalition mellan låg- och medelinkomsttagare, av det slag som beskrivits tidigare i denna valanalys, innefattandes såväl arbetare som tjänstemän. Att vinna tillbaka arbetarväljare är dock särskilt angeläget, eftersom vi annars på sikt riskerar att förlora fackföreningsrörelsen (till Sverigedemokraterna eller till avpolitisering).

Frågan om vad vi vill åstadkomma är svårare att besvara – inte för att det saknas samhällsproblem som måste lösas, utan tvärtom just för att det finns så många. Utmaningen ligger i att avgränsa och prioritera: Att fokusera på allt är att fokusera på inget. Det finns samhällsutmaningar och frågor som alla partier i Sverige måste ta ställning till: Det säkerhetspolitiska läget i Europa, det ständigt växande klimathotet, den förvärrade gängkriminaliteten. Socialdemokraterna kommer också alltid att i regeringsställning (och delvis även i opposition) behöva förhandla och kompromissa med andra.

Just av dessa skäl är det viktigt att Socialdemokraterna fastställer och tydliggör vad det är som är vår grundläggande drivkraft som rörelse, vår raison d'être. Har vi inget tydligt svar på den frågan så har vi heller ingen kompassnål att vägleda oss i förhandlingarna och kompromisserna, utöver viljan att fortsätta

regera. Är det inte tydligt för det svenska folket vilka slags samhällsförändringar vi vill åstadkomma, så kommer Socialdemokraternas enda utmärkande drag att vara förvaltandet av den rådande ordningen och, i varierande utsträckning, förmågan att hålla skeppet Sverige flytande på ett stormigt världshav.

Tankesmedjan Tidens förslag är att förverkligandet av ekonomisk rättvisa är den mest adekvata beskrivningen av Socialdemokraternas bärande idé i vår tid.

Ekonomisk rättvisa, eftersom vi utifrån vår materialistiska grundsyn förstår att det bara är genom ingrepp i den ekonomiska och strukturella basen som verkliga samhällsförändringar kan komma till stånd. Ekonomisk rättvisa, snarare än ekonomisk jämlikhet, eftersom jämlikhet är ett mått snarare än en viljeinriktning (och eftersom maximal jämlikhet inte alltid leder till maximal rättvisa).

Dagens ekonomiska orättvisor är uppenbara och något som många svenskar själva upplever. Ett av vår tids kännetecken är ett folkligt missnöje som bygger på att stora folkgrupper korrekt har identifierat att de förtjänar bättre, att de borde bli behandlade med större respekt. Människor som jobbar 40 timmar i veckan, eller som pensionerat sig efter ett långt och hårt arbetsliv, men som ser att andra samhällsgrupper springer ifrån dem. Människor som – med rätta – inte tycker att deras ort, familj eller privatekonomi ska bära hela bördan i svåra tider, samtidigt som bankerna, livsmedelshandeln och den ekonomiska eliten mår bättre än någonsin, samtidigt som samhället lägger stora resurser på att ta emot och integrera nyanlända.

Kampen för ekonomisk rättvisa handlar om att motverka de klassklyftor som vuxit under de senaste fyra decennierna (i huvudsak på grund av ökade kapitalinkomster för de rikaste). Ekonomisk rättvisa i vår tid handlar om att driva igenom högre pensioner till de äldre svenskar som varit med och byggt upp vårt land, att säkerställa att våra skattepengar går till välfärden och inte till stora riskkapitalbolag och att värna den starka svenska fackföreningsrörelsen och den kollektivavtalsmodell som i decennium efter decennium inneburit reallöneökningar för vanligt folk.

Dagens Sverige sticker ut vad gäller privata förmögenheter. Vi har blivit ett skatteparadis för de allra rikaste – på bekostnad av vanligt folk. En sjuksköterska kan i dag ha en högre skattekvot än en miljardär. Dessa ologiska, osunda och ineffektiva orättvisor kan bara åtgärdas genom en ny ekonomisk politik.

Rättvisa handlar någonstans om förtjänst. Ett sätt att förstå det politiska Sverige sedan Reinfeldt är att stora grupper riktat sin kritik neråt. Orättvisan består i att grupper som arbetslösa och invandrare anklagats för att ha det oförtjänt bra medan andra har det oförtjänt dåligt.

Detta är en politisk konstruktion som gynnar den politiska högern. Det gör att socialdemokratiens honnörsord som jämlikhet uppfattas stå i motsats till rättvisan snarare än att stärka den.

Rättvisa handlar som vi ser det både om erkännande och fördelning. Den fångar upp ett resonemang om respekt men kompletterar det med faktiska materiella förändringar. Det räcker inte med att applådera vårdpersonalen under pandemin, erkännandet måste också kompletteras med faktiska förbättringar av exempelvis löner, arbetsvillkor och inflytande.

Att vi ser kampen för ekonomisk rättvisa som den svenska socialdemokratiens överordnade princip innebär inte att exempelvis klimatomställningen är oviktig. Klimatförändringarna hotar hela den mänskliga civilisationens framtid och kan bara stävjas genom massiva investeringar och stora samhällsförändringar. Samtidigt är klimatfrågan, som vi konstaterade ovan, något som alla regeringar, oavsett partifärg, måste hantera. Det unikt socialdemokratiska i klimatomställningen är snarare att se till att den genomförs på ett så rättvist sätt som möjligt.

På samma sätt måste även Socialdemokraterna ha svar på hur den växande våldsbrottsligheten ska stävjas. De satsningar och åtgärder som den S-ledda regeringen vidtog under de två senaste mandatperioderna – för att öka antalet polisanställda, skärpa straffen och ge rättsvårdande myndigheter bättre befogenheter och verktyg, samtidigt som det förebyggande arbetet stärkts – var kloka och riktiga. Dels för att det är vanligt folk (särskilt låginkomsttagare) som drabbas värst av våldet, dels för att trygghet från dödligt våld och upprätthållandet av statens våldsmonopol är basala nödvändigheter långt ner på behovstrappan. Annorlunda uttryckt: socialdemokratiens bärande idé är inte att stävja det dödliga våldet och gängkriminaliteten, men att göra det är nödvändigt om vi ska ha en chans att kunna förverkliga våra idéer om ekonomisk rättvisa.

Segregationen är ett av Sveriges absolut allvarligaste samhällsproblem. För att bryta den krävs en rad åtgärder på en rad områden, inte minst vad gäller bostadspolitik och skolan. Men därtill bör migrationen, särskilt vad gäller flykting- och okvalificerad arbetskraftsinvandring, fortsatt vara liten under en överskådlig framtid. Samtidigt ska arbetarrörelsen fortsätta att bekämpa rasism och diskriminering. Kampen mot segregation ska föras samtidigt som vi kämpar för alla medborgares lika värde och rätt.

6.4. Vägen framåt

Förutsättningarna för att utgöra en hård men värdig opposition mot högerblocket bör ses som goda: Den nya regeringen har ett ytterst vingligt parlamentariskt underlag och leds av en impopulär statsminister med låga förtroendesiffror.

De kommande årens oppositionsarbete bör grunda sig i det vägval som Socialdemokraterna gör, avseende vilka vi är till för (det stora folkflertalet) och vad vi vill åstadkomma (ekonomisk rättvisa).

På kort sikt innebär det vägval som vi föreslår att socialdemokratin bör fokusera sin oppositionspolitik på de ekonomiska orättvisor som skapas av högerregeringen – mot nedskärningar, skattesänkningar för de rikaste och fortsatt plundring av välfärdens pengar (och med tanke på den ekonomisk krisen lär det tyvärr finnas stort utrymme för sådan kritik) – snarare än att fastna i högerblockets fällor och ta strid mot varje åtstramning av migrationspolitiken eller varje skärpt straff som den nya regeringen föreslår. Det innebär inte att vi ska godta varje rättsosäkert, populistiskt och ogenomtänkt förslag som högerpartierna presenterar på de två sistnämnda områdena. Däremot bör vi fokusera på konstruktiv diskussion och utvecklandet av egna, socialdemokratiska svar på hur vi ska lyckas stävja segregationen och brottsligheten, snarare än att söka hård konflikt.

På längre sikt krävs också en aktiv politikutveckling för hur en samtida rättvisepolitik ser ut. Där krävs en moderniserad samhällsanalys som fångar att Sverige inte längre är det land vi en gång var. Utifrån detta behöver vi också nya konkreta politiska verktyg. Behovet av nytänkande är stort.

Vår bedömning är att detta går att göra parallellt med att socialdemokratin också agerar vakthund för den liberala demokratin och aktivt står upp för alla människors lika värde. Men ska framtiden vara vänster, måste socialdemokratin också förmå vara bärare av breda gruppers berättigade krav på även ekonomisk rättvisa.

7

Slutsatser

- Det som kostade Socialdemokraterna valsegern var verkliga samhällsproblem som de S-ledda regeringarna inte lyckats åtgärda under de senaste två mandatperioderna.
- Valet 2022 ska inte huvudsakligen förstås som ett "GAL/TAN-val", utan tvärtom som ett val där högst påtagliga och materiella frågor stod i centrum.
- En rörlig och rörig tid kan vänta, med en historiskt svag regering och en impopulär statsminister. Socialdemokraterna bör vara en värdig men hård opposition mot högerblocket fram till nästa val och hela tiden vara beredda på att ta över regeringsmakten, om det parlamentariska läget plötsligt skulle förändras.
- Därutöver bör Socialdemokraterna förtydliga sitt uppdrag som varandes att åstadkomma ekonomisk rättvisa, till förmån för det stora folkflertalet, utifrån de orättvisor som vanliga människor upplever i sin vardag. Detta måste innefatta en rejäl politikutveckling, framför allt vad gäller den ekonomiska politiken.
- Socialdemokraterna bör inte låta sig luras in i högerblockets fällor genom att ta hård konflikt mot varje ny straffskärpning eller åtstramning av migrationspolitiken som regeringen Kristersson föreslår. Socialdemokraternas bör i stället ta konflikten mot ekonomiska orättvisor, nedskärningar och vinstjakt i välfärden, samtidigt som vi i konstruktiv anda utvecklar vår egen politik för ökad trygghet och minskad segregation.

Tankesmedjan

Tiden vill stimulera progressiv debatt kring de avgörande utmaningar som samhället står inför: klimatomställning, trygghet i förändring och minskad ojämlikhet.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att driva progressiv politik i en tid som är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk, låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi deltar i den politiska debatten, analyserar samhällsproblem, tar fram rapporter med reformförslag och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden ger även ut den socialdemokratiska idétidskriften Tiden.

tankesmedjan
TIDEN